

ÖREBRO UNIVERSITET

Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap

Huvudområde: Pedagogik

Specialpedagogens otydliga roll vid krisarbete i skolan

– berättelser om förväntningar, elevhälsan och att vara resurs

Susanne Ahlin

Pedagogik, avancerad nivå, Specialpedagogik som forskningsområde

Uppsats, 15 högskolepoäng

Höstterminen 2013 - vårterminen 2014

Sammanfattning

Denna studies syfte är att undersöka specialpedagogens roll i skolan, med specifikt fokus på elevers lärande. Genom att intervjua fyra verksamma specialpedagoger ville jag få deras bild av specialpedagogens roll i skolans krisarbete. I intervjuerna skapades berättelser som sedan analyserades med en narrativt inspirerad metod.

De styrande dokumenten säger lite om hur krisarbetet ska utformas. Forskningen visar att kriser påverkar elevers inlärningsmöjligheter. En påverkan som kan finnas med eleven i flera år efter en traumatisk händelse. Trots detta är den specialpedagogiska rollen i skolans krisarbete otydlig och forskningen är begränsad på fältet.

Studiens slutsats visar att det finns otydligheter i specialpedagogens roll i relation till skolans uppdrag, till elevhälsan och till elever i kris. Specialpedagogerna berättar om varierande uppdrag där skolans övriga organisation och kompetenser till viss del styr specialpedagogens arbetsuppgifter. Specialpedagogen ses som en resurs som kan användas där behovet finns. Arbetet i elevhälsoteamet framgår olika tydligt som centralt och är också den enhet som förväntas fånga upp elever som är i behov av stöd. I arbetet med elever som upplevt krissituationer menar specialpedagogerna att de skulle kunna bidra mer. Idag ligger förväntningarna på klasslärare och mentorer att de ska kunna ta hand om elevers lärande i krissituationer.

Innehållsförteckning

1. Inledning – Krisarbete i skolan.....	1
2. Bakgrund – krisarbete i skolan	3
2.1 Elevhälsan i skolan - uppdraget.....	3
2.2 Krisarbete i skolan – uppdraget	4
3. Specialpedagogens roll – en forskningsöversikt	7
3.1 Skolans förberedelse för kris	8
3.2 Samtal som metod	9
3.3 Kris kan påverka lärande	10
4. Problemställning.....	11
4.1 Syfte.....	11
4.2 Forskningsfråga	11
5. Teoretiska och metodologiska överväganden.....	12
5.1 Kvalitativa intervjuer.....	12
5.2 Urval	13
5.3 Etiska överväganden.....	14
5.4 Genomförande	15
5.5 Narrativt inspirerad analys.....	15
6. Resultat – fyra specialpedagogers berättelser.....	17
6.1 Greta	17
6.2 Sofia.....	19
6.3 Maria.....	21
6.4 Anna	23
7. Specialpedagogens roll i skolans krisarbete – dominerande mönster i fyra specialpedagogers berättelser	26
7.1 Specialpedagogens roll – i relation till skolans uppdrag	26
7.2 Specialpedagogens roll – i relation till elevhälsoteamet	27
7.3 Specialpedagogens roll – i relation till elever i kris	28
8. Diskussion	30
8.1 Specialpedagogen har ett otydligt uppdrag – på gott eller ont?	30
8.2 Specialpedagogen - en del av elevhälsan	32
8.3 Specialpedagogen i relation till elever i kris	33
8.4 Metoddiskussion.....	34

8.5 Förslag till framtida forskning.....	34
8.6 Avslutande kommentarer.....	35
Referenser.....	36
Bilaga: 1.....	39

1. Inledning – Krisarbete i skolan

Under mina år i skolans värld har jag kommit i kontakt med elever och föräldrar som på olika sätt upplevt krissituationer och genomgått sorgearbete. Det kan röra sig om både svåra sjukdomsbesked och dödsfall. För mig har det varit viktigt att stötta eleven som berörs men tankarna har också gått till övriga elever i klassen och andra inom skolan som på olika sätt påverkas. I skolans läroplan, Lgr11, framgår att utbildningen inom skolväsendet skall vara likvärdig och att hänsyn ska tas till elevernas olika förutsättningar och behov. En likvärdig utbildning betyder således inte att den ska utformas lika eller att resurserna ska fördelas lika, utan utbildningen bör anpassas till elevernas olika behov och förutsättningar. Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika anledningar har svårt att nå målen för utbildningen. I en kris kan skolarbetet kännas meningslöst vilket innebär att skolans organisation för elever i behov av särskilt stöd kan få en betydande roll för elevens måluppfyllelse.

Under de senare åren har jag arbetat nära eller i elevhälsoteam och jag har noterat att arbetet med krissituationer är varierande. Krisplanen är ofta väl utformad och dokumenterad. Krisplanen innehåller ofta rutiner och beskrivningar för krisarbete såsom telefonkedjor, krislåda, flödesschema för krisprocessen och annat vilket är bra. Det jag har reflekterat över är avsaknad av specialpedagogisk inriktning under krisarbetet. Vad kan specialpedagogen göra för att hjälpa elever och klasslärare/mentorer?

Genom att påvisa krisers påverkan på elevers inlärningsmöjligheter samt genom att ta del av verksamma specialpedagogers berättelser om sina erfarenheter ämnar jag belysa en del av specialpedagogens roll i skolan som inte finns omnämnd i lokala och centrala styrdokument, nämligen krisarbetet. I skollagen (2010:800) finns reglerat att specialpedagogiska insatser ska ingå i elevhälsans sammansättning men utan specificerade arbetsuppgifter. Krisgruppens sammansättning finns inte preciserad i de nationella styrdokumenterna och inte heller hur krisarbetet ska utformas för att undvika risken att elever inte uppfyller de kunskapskrav som minst ska uppnås. Det finns även olika kriser som påverkar elever där krisgruppen inte kopplas in.

Temat för detta arbete är att jag ska visa på specialpedagogens roll i arbetet med elever som upplever krissituationer och vad det kan betyda för dessa elevers lärande.

I arbetet berörs elevhälsans uppdrag. För att förtydliga uttrycket elevhälsa så är det benämningen styrdokumentet använder på en del av skolans organisation som ska tillgodose elevers behov av särskilt stöd. I specialpedagogernas berättelser framgår att elevhälsan i skolornas organisationer benämns "elevhälsoteam" och de båda är olika uttryck för samma sak. Elevhälsa är mer ett abstrakt uttryck som tillskrivs "uppdraget" och elevhälsoteamet är den grupp som i praktiken utför "uppgiften".

I detta arbete är inte avsikten att gå in djupare på definitionen av en kris. Arbetet avser inte heller att fördjupa insikterna i krisens förlopp eller vad som definierar begreppet kris. Kris i detta arbete kan vara en klasskamrats eller lärares död, där förmodligen skolans krisgrupp sätts in för att hjälpa till. Kris kan också vara av ett mer personligt slag, en nära anhörig som dör, svåra sjukdomsfall eller en skilsmässa och där krisgruppen inte sätts in.

2. Bakgrund – krisarbete i skolan

Enligt skollagen (2010:800) ska det på skolan finnas en elevhälsa som, bland annat, ska innefatta specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska, utan att dess innebörder preciseras, arbeta förebyggande och hälsofrämjande vilket kan innebära att det är en viktig instans i skolans krisarbete.

2.1 Elevhälsan i skolan - uppdraget

Elevhälsa har funnits med som en obligatorisk del av skolans uppdrag under en lång tid. På senare tid har elevhälsans arbete gått från att vara inriktad mot elevens fysiska hälsa till att numera värna om elevens totala skolsituation. I propositionen 2001/2:14 *Hälsa, lärande och trygghet* (Utbildningsdepartementet, 2001) föreslår riksdagen bland annat att besluta om elevhälsa som ett eget verksamhetsområde, där skolhälsovård, elevvård och specialpedagogiska insatser ingår. Den nya skollagen (2010:800) fastslår detta då det tydligt framgår att varje skola ska ha en elevhälsa och att den ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Skollagen beskriver elevhälsans uppdrag som en stödjande funktion vars viktigaste uppgift är att se till att skolan uppfyller sitt uppdrag, dvs. att varje elev uppfyller kunskapsmålen. I det arbetet ingår att arbeta förebyggande både mot elever och mot lärare. Elevhälsan har ett särskilt ansvar att undanröja hinder för varje enskild elevs lärande och utveckling. Elevhälsan är en sammansatt grupp ur personalen som ska jobba förebyggande och hälsofrämjande. Skollagen preciserar tydligt, se nedan, vilka kompetenser som ska ingå i elevhälsan för att kunna stötta elever med olika behov. I skollagen står:

Elevhälsans omfattning

25 § För eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Elevernas utveckling mot utbildningens mål ska stödjas.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodose (Skollagen 2010:800, 2 kap. 25§).

Lars H Gustafsson (2009) skriver i sin bok, *Elevhälsa börjar i klassrummet*, att utmaningen för skolans elevhälsa är att hela tiden behålla ett tydligt barn- och ungdomsperspektiv i arbetet. Elevhälsans viktigaste uppgift blir då att se barnet och den unge – och inte bara eleven. En sådan människosyn bör elevhälsan stå för och i skolans värld bör denna människosyn komma att präglade allt arbete.

Eva Hjärne & Roger Säljö (2008/2013) menar att elevhälsan fått ett tydligt stöd i den nya skollagen, vilket innebär att arbetet i elevhälsan är en mycket viktig del av skolans uppdrag. Det är i detta forum som problem av olika slag skall bearbetas och lösningsförslag tas fram.

Enligt styrdokumentet har elevhälsan en viktig uppgift när det gäller elevers måluppfyllelse. Det är den instans i skolan som ska kunna tillhandahålla resurser för de elever som är i behov av särskilt stöd. Hjärne & Säljö (2008/2013) menar att det således är viktigt att man hela tiden strävar efter att utveckla arbetsformerna så att skolans verksamhet anpassas till de behov som finns. Enligt författarna skall elevhälsan fungera som en kunskapsrik miljö där olika professioners företrädare möts och analyserar olika slags problem och kommer med lösningsförslag som tar hänsyn till pedagogiska och ekonomiska möjligheter på det lokala planet. Ingrid Hylander visar i sin studie från (2011) att den personen som pressas mest från andra parter i elevhälsoteamet är den personen som innehar den specialpedagogiska kompetensen. Hylander menar vidare att det idag fungerar väldigt olika inom skolan. Ibland fungerar det bra men i vissa fall saknas teamkänslan. De olika professionerna som ingår i elevhälsoteamet har olika perspektiv och det kan ofta bli ett problem. Beroende på individernas olika personligheter kan det vara så att någon profession inte uttrycker sitt perspektiv alls medan någon annan vill framhäva sitt perspektiv och faller in i ett revirtänkande. Då det fungerar bra berikar istället de olika professionerna varandra och bidrar till en bättre fungerande elevhälsa med en vidare syn på elevers behov.

2.2 Krisarbete i skolan – uppdraget

Enligt skollagen (2010:800) ska elevhälsan innefatta specialpedagogiska insatser och arbeta hälsofrämjande och förebyggande. En rimlig tolkning av detta är att specialpedagogen ska utföra de specialpedagogiska insatserna. Specialpedagogen är

även, enligt SOU (1999:63) garant för att för att de elever som av olika skäl riskerar att få eller har svårigheter under skolåren erhåller goda betingelser för lärande oberoende av orsaker till svårigheterna. I SOU (1999:63) beskrivs specialpedagogen och specialpedagogens roll i skolan i allmänhet. Utredningen menar att specialpedagogen har ett disciplinmässigt brett kompetensområde: han/hon ska i pedagogiskt arbete beakta såväl medicinska förhållanden som psykologiska, sociala och organisatoriska förhållanden. Specialpedagogens yrkesuppgifter utförs på tre nivåer, individ-, grupp-, och organisationsnivå.

Tillsammans med rektor förväntas specialpedagogen vara garant för att de elever som av olika skäl riskerar att få eller har svårigheter under skolåren erhåller goda betingelser för lärande oberoende av orsaker till svårigheterna såväl i förskolan, de obligatoriska och frivilliga skolformerna som i de särskilda skolformerna. Det yttersta ansvaret för denna uppgift har rektor men specialpedagogen kan med sin unika kompetens utgöra ett centralt stöd för skolans ledning (SOU 1999:63, s. 194)

Utredningen poängterar att det kommer att finnas elever i behov av särskilt stöd i den reguljära undervisningen på grund av att elever hamnar i mycket komplicerade inläringssituationer där orsakssambanden oftast är komplexa. När det gäller utformandet av sådant stöd har specialpedagogen oftast en central roll. Samverkan med andra institutioner är nödvändig för att ta tillvara samlad kunskap med relevans för det pedagogiska arbetet. Att påverka, analysera och utvärdera hur det särskilda stödet utformas i undervisningen är ett arbete där specialpedagogen har en viktig funktion.

Det finns flera studier och rapporter som visar på att ett specialpedagogiskt behov kan uppstå vid en krissituation. I skolverkets rapport, *Beredd på det ofattbara* (2000), står att en elev som sörjer kan ha svårt att koncentrera sig. Rapporten menar att det är viktigt att diskutera studierna med elev och föräldrar. Skolans ansvar är att se till att ge eleven det extra stöd som hon eller han behöver. Skolan måste vara flexibel och generös och ordna individuella lösningar. Olika elever har olika behov och problemen varar ofta längre än vad lärare förväntar sig. Det kan ta både ett och två år innan eleven har full arbetskapacitet igen efter en kris. I rapporten betonas även vikten av att det ska finnas en krisgrupp på varje skola. Dessutom lyfter rapporten fram att samtlig personal bör ha kunskap om krisreaktioner och krishantering för att kunna skapa trygghet om en krissituation skulle uppstå.

Som ett exempel har jag tittat på en lokal krisplan utformad för ett rektorsområde med elever i årskurs 7-9 och där presenteras en krisgrupp där en specialpedagog ingår. Krisplanen är utförlig då det gäller handlingsplan vid olika krissituationer och även hur man omhändertar personer i kris. Däremot berör den inte den pedagogiska aspekten i ett krisarbete.

Enligt Utbildningsdepartementets proposition, *Hälsa, lärande och trygghet* (2001), kan lärande och hälsa påverkas av samma faktorer. Det lustfyllda lärandet är starkt kopplad till känslan av hälsa och välbefinnande. En förutsättning för att skolan ska klara detta uppdrag är att den förmedlar de grundläggande värdena samt att arbetet med elevhälsa bör vara förebyggande och ha en hälsofrämjande inriktning.

Sammanfattningsvis kan man säga att specialpedagogen ingår i den organisation i skolans som ska se till att elevers behov av särskilt stöd tillgodoses. Detta är ett brett kompetensområde utan några tydliga riktlinjer. Dessutom redogörs för att en kris kan påverka elevers lärande och ett specialpedagogiskt behov kan uppstå. I nästa kapitel presenteras forskningsfältets bild av specialpedagogens roll.

3. Specialpedagogens roll – en forskningsöversikt

Till denna forskningsöversikt har jag sökt finna vad forskningsfältet säger om specialpedagogens roll i skolan. I mitt sökande har jag hittat flera forskare som diskuterar specialpedagogik men inte många som diskuterar specialpedagogens roll i skolan. I mina sökningar har jag använt mig av sökorden *specialpedagog*, *elevhälsa*, *krisgrupp* och *krisarbete*. Målet har varit att finna forskning om *specialpedagogens roll i skolan* samt *krisarbete i skolan*. Efter att ha sökt i bland annat det digitala vetenskapliga arkivet DIVA och genom så kallad kedjesökning från andra uppsatser har jag kommit fram till att det finns en begränsad mängd forskning som visar att specialpedagogens roll diskuteras i samband med kris i skolan. En återkommande beskrivning av specialpedagogens roll i forskningen är att den är otydlig. Forskningen har inte kunnat finna tydliga mönster av vad en specialpedagog förväntas göra i sitt yrkesuppdrag. Det har också medfört att specialpedagogen beskrivs ha en svag yrkesstatus. Kerstin Bladini (2004) skriver att den professionella domänen för specialpedagoger fortfarande är otydlig. Hon menar att formuleringar om specialpedagogens handledande funktion är svåråtgångade och oprecisa och att de behöver utforskas och ges en teoretisk inramning. Enligt Bladini visar flera studier att specialpedagogisk verksamhet saknar styrning från ledningshåll. Specialpedagoger verkar sakna inflytande över resurser och inriktning av den specialpedagogiska verksamheten. Gunilla Lindqvist (2011) framhåller att rektor har ett särskilt ansvar i det specialpedagogiska utvecklingsarbetet. Hon menar att rektors kunskaper och medvetenhet kring specialpedagogiska frågeställningar får en avgörande betydelse för hur det specialpedagogiska arbetet utformas. Bladini (2004) refererar till Helldin (1998) som har undersökt specialpedagogyrket och funnit att det har en svag yrkesstatus och därmed svårt att hävda sig. Detta är något som även Malmgren Hansen (2002) framhåller i sin studie. Hon konstaterar att den specialpedagogiska verksamheten i skolan styrs av lärarna. Genom lärarna ges specialpedagogerna tillgång att komma in i skolan och det är lärarna som har den informella makten när det gäller barn i behov av särskilt stöd.

Arbetsuppgifterna som specialpedagogen får tilldelat är väldigt varierande. Hylander (2011) menar att specialpedagogen har förväntningar på sig från flera håll. Hon anser att

lärare har en förväntning att specialpedagogen ska ha mer tid för enskilda elever. Rektor förväntar sig att specialpedagogen ska arbeta med lärarens förhållningssätt, dessutom finns den egna förväntningen på vad som ska ingå i den specialpedagogiska kompetensen. Dessa kombinerat gör att det finns skillnader i förväntningarna på vad som anses ingå i den specialpedagogiska rollen. Bladini (2004) menar vidare att behovet av forskning och teoretisk kunskapsbas är stort, då specialpedagogyrket befinner sig i en professionaliseringsprocess. Detta är något som Kristina Ström (1999) ifrågasätter och menar att riktlinjer och direktiv för den specialpedagogiska domänen eventuellt kan utgöra ett hinder för att utveckla den specialpedagogiska verksamheten. Hon ställer också frågan hur en specialpedagogisk yrkesroll skulle beskrivas om det professionella kunskapsområdet definieras tydligare?

Denna studie uppmärksammar specialpedagogens roll i skolans krisarbete och vad det kan betyda för elevers lärande. För att förtydliga detta i relation till tidigare forskning redogör jag nedan för hur temat ”skolans krisarbete” behandlas i relevant forskning.

3.1 Skolans förberedelse för kris

Atle Dyregrov & Magne Raundalen (1995) menar att för att kunna hantera en krissituation, t.ex. ett dödsfall, på bästa sätt så bör skolan ha planerat och förberett sig så gott det går innan.

Kjell R. Nilzon (2004) skriver om utformningen av krisorganisationen och menar att varje skola bör ta hänsyn till de lokala förhållanden som råder. Personal som ingår i krisorganisationen bör vara omsorgsfullt utvalda och ha de personliga egenskaper som krävs för att klara av dessa situationer. Vidare nämner Nilzon vilka roller och arbetsuppgifter som han anser bör ingå i krisarbetet. I den framställningen nämns inga pedagogiskt eller specialpedagogiskt inriktade roller eller arbetsuppgifter. Fokus för skolans krisorganisation ligger enligt Nilzon på att hantera en kris som påverkar en hel klass eller skola. Han menar att i krisgruppen ska människor med träning i krishantering ingå. Dessa personer ska frivilligt vilja vara med i krisgruppen och kunna arbeta under stress och kaotiska situationer. De bör även ha både yrkes- och livserfarenhet samt de personliga egenskaper som krävs för att orka med krissituationer Nilzon (2004).

Per Böge & Jes Dige (2005) menar att en handlingsplan för krissituationer bör finnas och underhållas. De menar vidare att det finns lärare som inte kan hantera

krissituationer och då riskerar eleven att lämnas ensam med sina tankar. Dyregrov & Raundalen (1995) ställer en retorisk fråga som jag tycker är värd att fundera på. De menar att det finns vissa faktorer som man i skolan bör ta upp till diskussion på grund av att skolan är den enda institution i samhället som har kontakt med alla barn. En av dessa faktorer är hur skolan ska hantera det faktum att ett barn i kris är en prestationsmässigt svag elev.

Hjørne och Säljö (2008/2013) menar att den underliggande bilden är att normaliteten hos barnet ligger i hennes/hans förmåga att klara av skolsituationen. Det finns mycket få beskrivningar/förklaringar som handlar om de omständigheter barnen befinner sig i och mycket litet sägs om undervisning och hur den beskrivs. Även Åsa Backlund (2007) menar att det finns en risk med att problemet knyts till eleven som individ. Gustafsson (2009) menar att hälsa och lärande kan ses som två sidor av samma mynt där det ena begreppet förutsätter det andra. Gustafsson menar även att erfarenheten visar att det barn främst behöver i en krissituation är en tydlig yttre struktur med ordning, reda och en plan över vad som nu ska hända. Skolan erbjuder för de flesta barn en sådan trygghet och ordnad tillvaro.

3.2 Samtal som metod

Britta Liljegren (2009) menar att specialpedagogens yrkesroll ska ha en samordnande inriktning och att en viktig del av arbetet är den undervisande rollen. Hon menar att specialpedagogen kan fungera som en länk mellan ”det ordinarie undervisningsarbetet och det särskilda omsorgs- och utvecklingsarbetet”. Dennis Groth (2007) visar på en väldigt komplex bild av den specialpedagogiska verksamheten. Han visar att det inte finns en lösning på hur man ska jobba med elever i behov av särskilt stöd, utan man måste utgå ifrån elevens hela situation och utifrån detta betraktelsesätt hitta lösningar utan låsta positioner.

Kvalificerade samtal kan vara viktiga, något som Désirée von Ahlefeld Nisser (2009) lyfter fram i sin doktorsavhandling *Vad kommunikation vill säga*. Hon menar att det är viktigt att specialpedagogen ges möjlighet att föra kvalificerade samtal om pedagogiska situationer tillsammans med arbetslag och lärare. Hon påpekar även att det behövs en yrkesgrupp inom skola och förskola som har den speciella kompetensen och gedigna kunskapen när det gäller kommunikation och som ska finnas med när det förs viktiga

samtal på olika nivåer. Ahlefeld Nissers studie visar också att specialpedagogen måste arbeta nära barnet men även på distans, att kunna se på elevens skolsituation med en ny mer övergripande syn.

3.3 Kris kan påverka lärande

Atle Dyregrov (2012) refererar till en studie gjord av William Yule som tydligt visar hur starkt en traumatisk händelse kan påverka skolsituationen (Yule & Gold 1993). Studien följde en grupp engelska flickor som överlevde en dramatisk båtolycka. Yule & Gold kunde genom studien visa att flickorna året efter hade sänkt sina betyg i jämförelse med en kontrollgrupp. Dyregrov menar att det är väl dokumenterat att trauman påverkar lärförmågan genom att uppmärksamhet och minne påverkas negativt.

Dyregrov & Raundalen (1995) påpekar att barn som drabbats av traumatiska händelser och krissituationer vanligtvis får koncentrationssvårigheter i skolan. Det kan vara påträngande minnesbilder, brist på energi och upplevelser av meningslöshet i tillvaron som i sin tur leder till nedsatt aktivitet i skolan. Då någon nära person dött kan arbetskapaciteten sjunka i både ett och två år. De menar även att koncentrationssvårigheterna kan komma långt efter den traumatiska händelsen vilket kan göra det svårt för pedagogen att koppla samman dessa händelser. Ibland kan reaktionerna som kommer senare vara starkare då händelsen hunnit sjunka in hos barnet. Även Tommie Lawhon (2004) menar att sorgen, och därmed reaktionerna kan vara fördröjd i flera år.

Forskningen visar att kris kan påverka elevers lärande och att skolan behöver ha en förberedelse för krissituationer. Då dessa krissituationer inträffar kan samtal vara en metod för att kunna handleda pedagoger. Denna forskningsöversikt visar att specialpedagogen kan ha en relevant roll i skolans krisarbete och det är här jag placerar min studie.

4. Problemställning

Specialpedagogens roll vid en krissituation är en viktig del av skolans pedagogiska uppdrag och har betydelse för elevers lärande. Det är en utgångspunkt för denna studie. I föregående kapitel presenterade jag de centrala styrdokument som ligger till grund för specialpedagogens roll i skolan. Specialpedagogiska insatser benämns i elevhälsans uppdrag men inte i krisarbetet (se kapitel 2). Jag visade i forskningsöversikten att specialpedagogens roll beskrivs som otydlig, både med avseende på yrkesstatus och på delaktighet i skolans krisarbete (se kapitel 3).

I denna studie ska jag undersöka specialpedagogens roll i skolans krisarbete och hur specialpedagogens roll i skolans krisarbete framträder i fyra specialpedagogers berättelser om sin yrkeserfarenhet. Utifrån detta ställer jag frågan om vad dominerande mönster i dessa berättelser kan betyda för elever i kris och deras lärande.

4.1 Syfte

Syftet med mitt arbete är att undersöka specialpedagogens roll i skolan, med specifikt fokus på krisarbete och elevers lärande.

4.2 Forskningsfråga

Hur framträder specialpedagogens roll i skolan, med specifikt fokus på krisarbete och elevers lärande, i fyra specialpedagogers berättelser om sina yrkeserfarenheter?

5. Teoretiska och metodologiska överväganden

Den teoretiska ansatsen i min intervjustudie narrativt inspirerad. Enligt Anna Johansson (2005) är narrativer personliga berättelser som tolkas och förstås efter de erfarenheter och förförståelse som intervjuaren har. Johansson menar att narrativen är en berättelse som en person återger rörande sitt liv eller specifika delar av det. Utifrån ett socialkonstruktionistiskt perspektiv ses inte berättelser som ett uttryck för hur det faktiskt är, utan deras betydelser och mening produceras i ett socialt samspel genom språklig kommunikation.

5.1 Kvalitativa intervjuer

Min studie är genomförd med kvalitativa forskningsintervjuer och baseras på fyra intervjuer med idag verksamma specialpedagoger. Det empiriska materialet består av transkriptioner från dessa intervjuer och nedan följer beskrivningar om val av insamlingsmetod och genomförande.

Enligt Staffan Stukát (2005) är det forskningsproblemet som ska styra metodvalet. Då jag vill undersöka specialpedagogens roll i skolan krisarbete har jag valt att mitt empiriska material ska utföras genom kvalitativa forskningsintervjuer. Henny Olsson & Stefan Sörensen (2011) definierar den kvalitativa designen som intervjuer med ”ett stort antal variabler på ett litet antal individer” (Olsson & Sörensen 2011, s 54). Kvale & Brinkmann (2009) beskriver den kvalitativa forskningsintervjun som en interpersonell situation, ett samtal mellan två personer där kunskap skapas i mötet mellan intervjuarens och intervjupersonens synpunkter. Frågorna får en underordnad betydelse och samtalet böljar fram och tillbaka mellan de olika frågorna. Johansson (2005) beskriver tre olika modeller för hur berättelser kan skapas ur forskningsintervjuer, informationsutvinningsmodellen, delad förståelse-modellen och diskursmodellen. Informationsutvinningsmodellen ser intervjun som en situation där känslor, idéer och kunskap utvinns ur intervjupersonen. Frågorna är standardiserade och intervjuaren går inte in i dialog eller uttrycker sina egna uppfattningar, även om det skulle kunna leda till att mer sägs i frågan. Delad förståelse-modellen bygger på delad och ömsesidig förståelse där intervjuaren, genom halvstrukturerade frågor, försöker förstå hur intervjupersonen upplever världen utifrån hans/hennes perspektiv. Diskursmodellen ses

som en situerad språklig aktivitet och vissa antaganden delas med delad förståelsemodellen, men inte alla. Intervjun enligt diskursmodellen är ett samspel mellan två människor med språket som medel. Ett samspel i vilket både intervjuaren och den intervjuade har aktiva roller. Diskursmodellen passar min studie då jag vill undersöka specialpedagogens roll i krisarbete. Ett område som det, enligt min forskningsöversikt i kap. 3, finns lite dokumentation och forskning om. Jag antog därför att jag skulle behöva samtala med yrkesverksamma specialpedagoger för att få en bild av specialpedagogens uppdrag och uppgifter i samband med krisarbete. Enligt Kvale & Brinkmann (2009) är en forskningsintervju inget samtal mellan likställda parter utan intervjuaren introducerar ämnet för intervjun och följer sedan upp den intervjuades svar på frågorna. Även Johansson (2005) belyser detta då hon skriver att en berättare aldrig är ensam om att skriva sin historia utan även lyssnaren deltar i skapandet av berättelsen.

Jag har i mina intervjuer använt mig av halvstrukturerade kvalitativa forskningsintervjuer där jag får möjlighet att göra förändringar när det gäller ordningsföljd och frågornas form (Kvale & Brinkmann 2009). Fokus på intervjuerna ligger på intervjupersonernas upplevelser och erfarenheter när det gäller specialpedagogens roll i krisarbete.

5.2 Urval

Kvale & Brinkmann (2009) menar att antalet intervjuer ska baseras på hur många intervjuer som behövs för att få reda på det man vill veta. De menar vidare att i kvalitativa intervjuer är det vanligt att antalet intervjuer antingen blir för litet eller för stort och att det nödvändiga antalet intervjupersoner beror på undersökningens syfte. Ett för litet antal gör det svårt att generalisera och ett för stort antal kan göra tolkningsarbetet omöjligt tidsmässigt.

Jag har med detta i åtanke valt att i min studie genomföra kvalitativa forskningsintervjuer med fyra verksamma specialpedagoger. Min ambition har dessutom varit att intervjua specialpedagoger med lång erfarenhet i yrkesrollen då sannolikheten att de varit involverade i krisarbete är större samt att de kan se om deras uppdrag och arbetsuppgifter, i skolan i allmänhet och i krisarbete i synnerhet, har förändrats under åren. De fyra specialpedagogerna arbetar alla i samma kommun men på olika skolor.

Två av de intervjuade specialpedagogerna arbetar i grundskolans yngre år och två av dem arbetar i grundskolans äldre år. Detta är ett medvetet val då det är intressant att se variationer på specialpedagogens roll i skolan mellan stadierna. Kommunen där denna studies intervjupersoner arbetar har en lokal elevhälsoplan. I den lokala elevhälsoplanen (Elevens Kommun 2012) finns specialpedagogens ansvar för elever i behov av särskilt stöd preciserat. Uppdragen är presenterade i en punktlista där de uppdrag som kan anses relevanta i denna undersökning är att specialpedagogen ska arbeta förebyggande och hälsofrämjande samt medverka till att val av arbetsformer och arbetssätt anpassas efter elevens möjligheter och specifika behov. Elevhälsoplanen uttrycker tydligt att orsaker till elevers svårigheter i första hand bör sökas i deras möte med skolmiljö, undervisningens innehåll samt lärande. Elevernas skolsvårigheter skall inte förklaras enbart utifrån egenskaper hos den enskilda individen utan skall främst förstås som reaktioner på hur undervisningen är upplagd och vilka krav som ställs (Elevens kommun 2012).

5.3 Etiska överväganden

Kvale & Brinkmann (2009) menar att det är viktigt att värna om konfidentialiteten hos de intervjupersoner och institutioner som benämns i intervjun. Vetenskapsrådet (2011) har satt upp krav för att klargöra de etiska åtaganden som finns inom forskning. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. För att tillgodose informationskravet och samtyckeskravet tillfrågades intervjupersonerna per telefon om deltagande i min undersökning och samtidigt presenterades kort studiens inriktning. Jag förklarade samtidigt att deras medverkan var frivillig och att de när som helst hade möjlighet att avbryta sin medverkan. Med hänsyn till konfidentialitetskravet klargjorde jag i intervjuens inledning att allt material avidentifieras i studien. I resultatdelen används därför fingerade namn på intervjupersonerna och beskrivning av arbetsplats har kortats ner till att endast handla om mot vilka åldrar man arbetar. Lokala styrdokument har i arbetet benämnts vara från "Elevens kommun". Antal yrkesverksamma år är för samtliga specialpedagoger fler än fem och därför används endast uttrycket "många år" i beskrivningen av antal år inom yrket. Med tanke på nyttjandekravet förklarades att materialet endast skulle användas till denna studie och att efter avslutat arbete raderas allt intervjumaterial.

5.4 Genomförande

Som utgångspunkt till mina intervjuer har jag använt mig av en intervjuguide, se bilaga 1. Kvale & Brinkmann (2009) menar att en intervjuguide kan se ut på olika sätt. Den kan innehålla en översikt över de ämnen som ska diskuteras eller så kan den vara mer strukturerad med redan formulerade frågor. Min intervjuguide innehöll ett manus för vad jag skulle informera intervjupersonen om såsom en förklarande inledning om min studie och etiska frågor. Dessutom innehöll den ett antal frågor som jag utgick från. Enligt Kvale & Brinkmann (2009) riktade jag min koncentration på själva intervjun och samtalet för att på bästa sätt driva intervjun framåt. Intervjuguiden fanns med mer som ett stöd och riktlinje för de frågor jag ville ha svar på. Intervjuerna utfördes på respektive specialpedagogs arbetsplats vilket är vanligast enligt Stukát (2011) och intervjuerna varade mellan 35-50 minuter. Vid samtliga intervjuer fick vi möjlighet att använda en lugn och enskild plats och specialpedagogerna hade gott om tid avsatt för intervjun.

5.5 Narrativt inspirerad analys

Intervjuerna spelades in med ljudinspelare. Detta är något som Pål Repstad (2007) rekommenderar. Han menar att intervjuaren då får möjlighet att helt engagera sig i samtalet och kan uppfatta icke-verbala budskap. Enligt Johansson (2005) produceras berättelsen gemensamt av intervjupersonen och intervjuaren. Johansson menar att första delen av analysen börjar redan i berättarsituationen där intervjuaren koncentrerar och tolkar mening.

Ljudinspelningarna transkriberades sedan till utskrivna text. Olsson & Sörensen (2011) beskriver begreppet transkription vilket innebär att det som skrivs ned inte är själva talet utan något nytt som skapas för att representera det sagda. Samtidigt ville jag vid transkriptionen bearbeta det empiriska materialet utifrån forskningsfrågan. Kvale & Brinkmann (2009) menar att man här bör vara medveten om risken att viktig information går förlorad. Redan vid inspelningen går man miste om den levande fysiska närvaron och kroppsspråket. Vid utskriften av samtalet går man sedan miste om röst, intonation och andning. Stukát (2011) nämner intervjuareffekten och menar att intervjuaren påverkar svaren beroende på uppträdande och vilket ordval, tonfall och ansiktsuttryck som används under intervjun. För att minska dessa riskfaktorer gjorde jag

transkriberingen så fort som möjligt efter respektive intervju för att på så vis ha kvar känslan i samtalet. Enligt David Silverman (2010) finns det inga data som inte berörts av forskarens hand.

Analysen har gått tillväga så att jag direkt efter avslutad intervju, transkriberat det inspelade materialet enligt metoden meningskoncentrering. Enligt Kvale & Brinkmann (2009) och Olsson & Sörensen (2011) tillåter denna metod att man endast behåller huvudinnebörden av det som sagts och att långa uttalande kan koncentreras och placeras där de hör hemma enligt intervjuguiden. Johansson (2005) drar paralleller med narratologin och menar att oavsett vilken analysmodell man använder innebär det alltid att man kategoriserar och kodar sitt material på olika sätt. Hon menar att ett vanligt sätt är att finna teman som strukturerar materialet.

Därefter har jag gjort en narrativt inspirerad analys av varje intervju som skrivits ut i en berättande text. Johansson (2005) menar att det finns olika sorters narrativa analyser och i min studie har jag inspirerats av del-innehåll analysen. Här definierar man vissa kategorier och lyfter ur de stycken som tillhör dessa kategorier. Kategorierna jag inriktat mig på är specialpedagogernas bakgrund, dagliga arbetsuppgifter och erfarenhet av krisarbete.

Dessa berättande texter återfinns i resultatkapitlets första del. I andra delen av analysen har jag sedan gjort en jämförande analys där jag utifrån forskningsfrågan sökt mönster i intervjupersonernas berättelser. Denna analys återfinns i resultatkapitlets andra del.

6. Resultat – fyra specialpedagogers berättelser

Syftet med mitt arbete är att undersöka specialpedagogens roll i skolan, med specifikt fokus på krisarbete och elevers lärande. Det empiriska underlaget utgörs av kvalitativa forskningsintervjuer som jag sedan transkriberat med hjälp av metoden meningskoncentrering. Denna metod har jag tidigare beskrivit i avsnittet om narrativt inspirerad analys, (kap. 5.5). Resultatdelen är uppdelad i två delar. Den första delen består av en narrativt inspirerad analys, där jag placerat innehållet i specialpedagogernas berättelser i en ordning som ger mening och tydlighet. I den andra delen har jag gjort en analys där jag tittat efter återkommande mönster i specialpedagogernas berättelser. Poängen med att göra analysen från två håll är att både människor och mönster blir tydliga. Fokus i båda analyserna är studiens forskningsfråga: Hur framträder specialpedagogens roll i skolan, med specifikt fokus på krisarbete och elevers lärande, i fyra specialpedagogers berättelser om sina yrkeserfarenheter?

Som jag tidigare beskrivit i avsnittet om etik (kap. 5.3) har jag i resultatredovisningen valt att använda fingerade namn på specialpedagogerna; Greta, Sofia, Maria och Anna.

6.1 Greta

Greta arbetar som specialpedagog på en åk F-6 skola i mellersta Sverige. Hon utbildade sig till lågstadielärare direkt efter gymnasiet och jobbade sen som klasslärare. Greta har hela tiden varit speciellt intresserad av att hjälpa de elever som har det svårt i skolan och därför påbörjade hon, efter cirka 25 år som klasslärare, en utbildning till specialpedagog.

Greta har aldrig fått någon arbetsbeskrivning av sin arbetsgivare. Hon vet att hon, utifrån den utbildningen hon gått, ska jobba på alla tre nivåerna, organisation-, grupp- och individnivå. Gretas dagliga arbetsuppgifter innehåller många pedagogiska kartläggningar och utredningar. Då hon arbetar med pedagogiska utredningar är hon även med vid lektionstillfällen och gör observationer. Hon utför väldigt mycket mer utredningar den senare tiden och dessa uppdrag upptar en stor del av hennes tid. Till hennes uppdrag hör även handledningar av lärare.

Gretas skola har en fastställd krisplan med en krisgrupp som består av rektor, biträdande rektor, skyddsombud, förskollärare, skolsköterska, kurator, receptionist, vaktmästare, brandskyddsombud och präst. Greta ingår inte i krisgruppen men det är inget hon har funderat på. Hon tror att det beror på att hon har så många andra uppdrag i skolan. Hon tror inte att hon blivit bortvald utan mer att det finns en omtanke om henne beroende på hennes arbetssituation. Som hon säger: ”Det är spännande att fundera över vilka professioner som ska ingå i krisgruppen.”

Greta vet inte så mycket om krisgruppens arbete. Hon vet inte vad som händer på krisgruppens möten och får heller ingen återkoppling från krisgruppen. Greta ser inget direkt behov av att sitta med i krisgruppen men däremot skulle hon gärna vilja ha återkoppling och få reda på mer om krisgruppens arbete. Information från krisgruppen skulle kunna ges i elevhälsoteamet då både kurator, skolsköterska och rektor ingår i krisgruppen. Idag finns inte någon återkoppling från krisgruppen på elevhälsoteamets agenda. Greta har genom elevhälsoteamet fått information från kurator och skolsköterska att en förälder och ett barn mår dåligt. ”Där stannar diskussionen istället för att vi går igenom vilka behov som finns. Vad kan jag som specialpedagog göra för att pedagogiskt stötta den här eleven som är i kris”, undrar Greta.

Greta har inga erfarenheter av krisarbete som specialpedagog. Den erfarenheten hon har av krisarbete är som klasslärare och på den tiden fanns det ingen specialpedagog på skolan. Hon försökte läsa av eleven för att se hur han eller hon mår för att sedan anpassa skolsituationen efter det. Gretas intresse och engagemang för de här eleverna gjorde antagligen att hon klarade av att stötta elevens lärande under krisarbetet relativt bra.

Greta som specialpedagog har ingen roll i skolans krisarbete och är inte alls delaktig om man ser till det organisatoriska. Hon arbetar med elever i kris men utan att det är direkt uttalat som krisarbete. Hon blir ofta inkopplad då någon elev mår dåligt och kanske blir utåtagerande och bullrig. Det är sällan hon arbetar med de tysta och lugna eleverna som mår dåligt. ”Elever i kris behöver trygghet och då skulle jag kunna finnas till hands som en trygg vuxen med fokus på skolarbetet”, det är Greta säker på. Greta berättar att hon varit på en föreläsning där hon fick veta att det viktigaste i en krissituation är att eleven vet att pedagogen vet om elevens situation. På så vis behöver ingenting hållas inom eleven utan den kan känna en trygghet i att veta att omgivningen vet om situationen.

Det viktiga i ett krisarbete är att klassläraren är insatt i krissituationen. Klassläraren kan då även informera de andra eleverna i klassen. Jag tror att man som klasslärare kan göra så mycket. Man har ju den dagliga kontakten och känner sina elever så mycket kan göras i klassen. Det vanliga är väldigt läkande och man bör sträva efter att få en så normal vardag som möjligt.

Greta har inte tänkt på det förut men det blir nu blir det tydligt för henne att det finns brister i krisarbetet. Krisgruppen borde absolut ha återkoppling i elevhälsoteamet. Det finns många sorters olika kriser också. En del kan man förutse såsom allvarliga sjukdomar och i de fallen kan det vara viktig att ha en bra helhetssyn på den pedagogiska situationen. Det kan finnas många situationer där eleven, förutom kuratorstöd, även behöver stöd med sitt pedagogiska arbete. Det kan till exempel finnas behov av enskilt stöd och läxhjälp mm, om en förälder blir ensam och mår dåligt. Idag inriktas resurserna mot de elever som stör och är utåtagerande och risken finns att de som är tysta och mår dåligt glöms bort. Greta säger:

Det har aldrig hänt att jag blivit inkopplad på dessa elever eller ens att vi diskuterat liknande situationer och det är ju jätteviktigt. Det är viktigt att vi har en plan för hur vi arbetar pedagogiskt när krissituationer uppkommer och uppföljningen är också viktig. Dessutom kan det vara klasslärare och annan personal som mår dåligt. Det kan vara så att specialpedagogen behöver vara delaktig i den skolmässiga planeringen.

6.2 Sofia

Sofia arbetar som specialpedagog på en åk 7-9 skola i mellersta Sverige. Sofia har arbetat många år inom läraryrket och utbildade sig först till lågstadielärare. Därefter utbildade hon sig till speciallärare för att sedan gå en fortbildning till specialpedagog. Hon har nu arbetat som specialpedagog i många år. Sofia arbetade med specialpedagogiska uppgifter även innan hon gick fortbildningen från speciallärare till specialpedagog.

Sofia har idag många uppdrag som specialpedagog och det är en omöjlighet att hinna med alla. Inriktningen blir på elever som är utåtagerande och hon skulle vilja hinna med även de tysta eleverna som lätt glöms bort. Sofia ingår i skolans elevhälsoteam och även i skolan krisgrupp. Dessutom ingår hon även i skolutvecklingsgruppen.

Sofias dagliga uppgifter är huvudsakligen arbetet i elevhälsoteamet och i ett resursteam, som hon dessutom ansvarar för. Sofias övergripande uppdrag är att ordna för eleverna

på skolan så att deras skolgång fungerar. Hon upplever att det är mycket samtal med elever och föräldrar. Hon arbetar även med anpassningar för elever i behov av särskilt stöd, till exempel studiehandledning, anpassa material, ändringar av scheman och liknande.

Sofia skola har en fastställd krisplan och en krisgrupp. Krisgruppen är uppdelad i en ledningsgrupp och en stödgrupp. Ledningsgruppen kopplas in först och består av rektor, biträdande rektor, kurator, skolsköterska, specialpedagog, en lärare som informationsansvarig, expeditionspersonal och vaktmästare. Stödgruppen består av representanter från varje arbetslag och diakon från kyrkan. Skolans elevhälsoteam är per automatik med i krisgruppen och det grundas förmodligen på ett rektorsbeslut, men det har Sofia egentligen ingen aning om. Hon har inget konkret uppdrag i krisgruppen mer än att vid händelse som startar krisgruppens arbete träffas gruppen och går igenom krisplanen. ”Därefter ges antagligen uppdrag till berörd deltagare i krisgruppen efter de behov som finns”, funderar Sofia. Sofia lägger inte så mycket tid på krisgruppen eller krisarbete.

Sofia trodde att alla i elevhälsoteamet ingick i respektive skolas krisgrupp. En fråga Sofia ställer sig är: ”På vilka grunder sätts krisgruppen samman, vad säger styrdokumentet?”

Krisgruppens alla möten protokollförs och finns det en elev i kris så tar man upp det på elevhälsoteamet men det kan vara lätt att glömma bort då de eleverna i många fall är tysta och försiktiga. I kriser som drabbar enskilda elever exempelvis om någon förälder dör så finns krisgruppen till hands om aktuell mentor behöver hjälp. I de fall det inträffat på Sofias skola så har mentorerna tagit hand om det själva.

Då krisgruppen blir inkopplad är Sofia med i det akuta skedet och därefter genom elevhälsoteamet så i de elevärendena känner hon sig fullt uppdaterad. Sofia säger: ”

I mitt fall där jag ingår i både krisgrupp och i elevhälsoteamet har jag bra inblick i de behov som finns. De elever som behöver fortsatt stöd fångas upp av elevhälsoteamet. Det finns ingen fastlagd rutin för detta utan elevhälsoteamet tar upp frågan på mötet och ger sedan uppdraget till den i personalen som det gäller. Jag kan tänka mig att det vore bra att ha rutiner för detta då vissa elever, just då, inte visar något behov av stöd och kan då lätt glömmas bort.

Det som skulle kunna förbättras är att man skulle kunna göra mer i de fallen där krisgruppen inte blir inkopplad. Att vi följer upp skolarbetet och för samtal med dem om hur skolsituationen ser ut. En skilsmässa kan upplevas som en kris och även om vi inte ska börja leta kriser så skulle vi kunna vara mer uppmärksamma på dessa elever. Sofia har ingen egen erfarenhet av krisarbete och hon uttrycker spontant att hon ser det som en brist att hon inte har några direkta synpunkter angående krisarbete. Sofia skulle vilja att det känns mer aktuellt.

6.3 Maria

Maria arbetar som specialpedagog på en åk 7-9 skola i en stad i mellersta Sverige och är i grunden utbildad till gymnasielärare. Maria började arbeta som gymnasielärare innan hon bestämde sig för att utbilda sig till specialpedagog. Hon har nu jobbat som specialpedagog i många år.

Marias uppdrag som specialpedagog är väldigt varierande över tid beroende på vilka organisatoriska behov som finns. Detta läsår har det mest varit pedagogiska utredningar. Marias dagliga uppgifter är bland annat att stötta fyra elever i matte. Hon leder även resursteamet för elever i liten grupp. Hon medverkar också i elevhälsoteamet och den lokala utvecklingsgruppen. Maria var tidigare även med i likabehandlingsteamet men det uppdraget har hon valt att hoppa av då behovet av pedagogiska utredningar är så stort. Den mesta av tiden lägger Maria på uppdragen från elevhälsoteamet och de ”gula” barnen. På Marias skola arbetar man enligt en kartläggningspyramid där man delar in eleverna i tre olika färger. De gröna eleverna är de som inte behöver någon hjälp. De gula är de elever som är i behov av hjälp. De röda är de elever som är i behov av hjälp och där risken är stor att eleverna inte når målen. De röda eleverna har ofta behov av flera sorters stöd. Maria menar att skolans organisation är väl uppbyggd och det finns inga skenande elevärenden som hela skolan pratar om.

Maria upplever att rollen förändrats under åren, dels för att hon själv velat förändra rollen efter intressen och kompetensutveckling. Hennes egna intressen styr till viss del vad hon vill kompetensutveckla men hon måste även vara lyhörd för vad organisationen behöver.

Marias skolas krisarbete fungerar mycket bra. Krisgruppen tar hand om det mest akuta vid en krissituation och sen förs information ut till alla personal. Skolans mentorer är

duktiga och tillgodoser många av de behov eleverna har. Maria blir inkopplad via elevhälsoteamet när en elev i kris har behov av stöd men hon ser inte de ärendena annorlunda än vanliga ärenden från elevhälsoteamet. Skolan har en fastställd krisplan som Maria inte är helt insatt i. Hon berättar att skolans personal har fått krisplanen i sina fack för att kunna läsa igenom den. Skolan har inte haft någon gemensam genomgång av krisplanen.

Om en enskild elev upplever en kris får Maria information från elevhälsoteamet och det är information som når all personal. Elevhälsoteamet uppmanar mentorerna att vara extra uppmärksamma på de elever som upplevt kris. Maria upplever att all personal är extra omtänksamma om att elever i kris ska må bra så det finns ingen som hamnar mellan stolarna.

Maria ingår inte i krisgruppen, vilket hon gjorde på skolan där hon tidigare arbetade. Maria säger:

Rektor har beslutat att jag bara ska inrikta mig på specialpedagogiska uppdrag. Till en början upplevde jag besvikelse över att inte få vara med då jag även har ett personligt intresse för krisarbete. Detta har sedan vänt till en lättnad att inte sitta med då krisarbetet fungerar så bra som det gör. Jag anser inte att min profession som specialpedagog behöver vara med i krisgruppen. Detta kan nog vara olika beroende på hur organisationen där man arbetar ser ut.

All personal får mycket bra information från krisgruppens arbete. Det är ett öppet klimat i personalgruppen och det är nära till hands att kunna fråga något man funderar över. Krisgruppen har ingen stående punkt på elevhälsoteamets möte men dessa frågor tas upp löpande. Ofta har mentorerna den mest aktuella informationen och det är de som har bäst kontakt med elever och föräldrar. Mentorerna på Marias skola jobbar två och två och har gemensamt ansvar för sin mentorsklass. ”På det sättet har mentorerna väldigt bra koll på alla elever och deras behov”, menar Maria.

Marias erfarenheter av krisarbete är från sin tidigare skola där hon var med om tre dödsfall. Inte i något av fallen var det någon elev som hade behov av specialpedagogiskt stöd. Det var inte någon som behövde någon extra hjälp med sitt skolarbete. De elever som upplevt sorg visade tydligt att de vill ha en så vanlig skolgång som möjligt. Vad Maria vet så är det ingen som behövt extra hjälp eller samtalsstöd hos kurator. Det är möjligt att någon behövt samtala utanför skolan men det har inte behövts någon speciell

insats från skolans sida. Maria har erfarenheter av elever vars förälder dött under låg- och mellanstadiet som sedan krisar på högstadiet men då fångar elevhälsoteamet upp det. Tillsammans planeras sedan vilka åtgärder som kan vara aktuella. Mentorerna på Marias skola behöver inte specialpedagogisk handledning i samband med krisarbete. I de fallen mentorerna behöver hjälp handlar det om stöd från kurator.

6.4 Anna

Anna arbetar som specialpedagog på en åk F-6 skola. Anna utbildade sig till låg- och mellanstadielärare och inledde sitt yrkesliv med att vara mellanstadielärare. Hon har under sitt yrkesliv varit inriktad på de barn som är i behov av särskilt stöd och utbildade sig därför vidare inom specialpedagogik. Hon har lång erfarenhet som klasslärare och dessutom många år som specialpedagog. Rollen som specialpedagog har hon på en låg- och mellanstadieskola i en stad i mellersta Sverige.

Anna beskriver allmänt uppdraget som specialpedagog där hon ska finnas till hands för alla elever på skolan, dvs. från förskoleklass till årskurs 6. Främst jobbar Anna med de elever som har behov av särskilt stöd. I utvecklingsarbetet runt de eleverna har hon även interna och externa kontakter och verkar för att de anpassningar som sätts in ska hjälpa elever att nå måluppfyllelse. I hennes uppdrag ingår även pedagogiska kartläggningar och utredningar. Detta tar under perioder upp en stor del av hennes arbetstid.

Anna har inte fått någon uttalad arbetsbeskrivning av sin arbetsgivare. Hon arbetar periodvis mycket med elever och har då undervisning i liten grupp eller med enskilda elever. Hon hjälper till med anpassningar och jobbar nära eleverna för att förstå dem bättre. Annas uppdrag är mer splittrat än tidigare och mycket tid och energi har lagts på den nya skollagen och den nya läroplanen. Hon har fått skapa rutiner för all dokumentation. De elever som hon jobbar mest med är de elever som har svårigheter och har behov av olika sorters stöd.

Anna känner sig väl insatt i skolans krisarbete då hon arbetat många år på samma skolenhet. Skolan har en krisplan som ska uppdateras varje år med aktuella uppgifter på de som ingår i krisgruppen men det är inget som tas upp med regelbundenhet i personalgruppen.

Anna ingick som specialpedagog i skolans krisgrupp tills för en och halv termin sedan då hon bad att få gå ur krisgruppen. Hon kände att tiden inte räckte till och i krisgruppen fanns det duktiga människor med stor kompetens. I krisgruppen ingår rektor, biträdande rektor (som även är ansvarig för likabehandlingsteamet) skolkurator, skolsköterska, skolassistent och representant från pedagogerna. Dessutom finns det på skolan ett likabehandlingsteam vars arbete inriktas på den psykiska hälsan. Likabehandlingsteamet är starkt och har en stomme av kompetenta personer och personal från alla årskurser. Likabehandlingsteamet, där Anna inte ingår, har stor kunskap om krisarbete så därför känner sig Anna trygg i att skolans krisarbete fungerar på ett tillfredsställande sätt. Tidigare när Anna fanns med i krisgruppen hade hon en viktigare roll då likabehandlingsteamets sammansättning såg annorlunda ut. Däremot var även då fokus för krisgruppens arbete att klara själva praktiska flödet kring en kris.

Anna ser krisgruppens huvudsakliga uppgift att klara den omedelbara krisen, de första stadierna i en kris. I krisgruppen ingår alltid rektor, biträdande rektor, kurator, skolsköterska och skolassistent. Dessutom ingår handplockade pedagoger, som har intresse och erfarenhet av krisarbete. Trots att det i krisgruppen ingår pedagoger så har man vid sammansättningen av krisgruppens medlemmar inte medvetet haft det pedagogiska arbetet som en påverkande faktor. Krisgruppen ska ta hand om det första skedet i krisen, inte det fortsatta arbetet. Anna tror att hon förmodligen blir inkopplad i krisarbetet om det berör elever som är nära henne men då är det inte främst i rollen som specialpedagog.

När en kris inträffar informeras personalen kontinuerligt, men inte ur några pedagogiska aspekter. Det finns ingen pedagogisk uppföljning i ett krisarbete och elevperspektivet följs inte upp. Anna säger:

När jag tänker på krisarbete överlag så finns det ju även kriser som inte är akuta men då ska ju klasslärare fånga upp det behovet. I en klasslärares uppdrag ingår att informera om en elev riskerar att inte nå målet, oavsett orsak. Det kan ju vara troligt att en personlig kris kan ligga till grund för inläringssvårigheterna men det ska klasslärare uppmärksamma. Det kan leda till kuratorsamtal och även specialpedagogiska insatser.

Anna har mångårig erfarenhet av krisarbete. Hon har, som specialpedagog, haft elever som dött och även haft elever vars föräldrar dött och elever som på andra sätt upplevt kris. Under dessa kriser har det inte funnits några pedagogiska eller specialpedagogiska

inslag. Anna har erfarenhet av elever som upplevt kris där det tydligt påverkat skolresultatet.

Det får mig att tänka på de elever som hamnar i personliga kriser, kan vara skilsmässor, flytt till annan ort eller liknande. Vårt uppdrag är ju att hitta dessa elever som oavsett anledning har svårigheter. Jag kan tänka mig att det finns elever som vi inte fångar upp, de som är tysta och lugna till exempel.

7. Specialpedagogens roll i skolans krisarbete – dominerande mönster i fyra specialpedagogers berättelser

I denna del presenteras resultatet av den analys som jag gjort utifrån specialpedagogernas berättelser (se kap. 6.1–6.4). Avsikten är att göra en, med forskningsfrågan som utgångspunkt, jämförande analys, där jag presenterar de dominerande mönster som analytiskt kan urskiljas i specialpedagogernas berättelser. Med forskningsfrågan ”Hur framträder specialpedagogens roll i skolan, med specifikt fokus på krisarbete och elevers lärande, i fyra specialpedagogers berättelser om sina yrkeserfarenheter?” i fokus har analysen gett följande dominerande mönster, nämligen otydlighet. Detta konkretiseras nedan där jag presenterar specialpedagogens roll som otydlig i relation till skolan, elevhälsan och elever i kris. Otydligheten kan i detta sammanhang jämföras med ett frirum där specialpedagogen är fri att agera utifrån sin egen profilering och efter en anpassning till övriga verksamheten.

7.1 Specialpedagogens roll – i relation till skolans uppdrag

Återkommande i de fyra specialpedagogernas berättelser är att specialpedagogens roll i skolan är otydlig. Specialpedagogerna har inte några nedskrivna och fastställda uppdrag. Två av specialpedagogerna, Greta och Anna, uttrycker ordagrant att de inte fått någon arbetsbeskrivning av sin arbetsgivare. Specialpedagogernas beskrivningar av de huvudsakliga uppgifterna skiljer sig till viss del åt. De två som arbetar på åk 7-9, Sofia och Maria, nämner båda två att deras huvudsakliga uppgifter är de som de får via elevhälsoteamet. Greta och Anna berättar att mycket av deras tid går till att göra utredningar och kartläggningar. Detta är uppgifter som de får via elevhälsoteamet men de uttrycker det inte i ord. Däremot är alla specialpedagoger eniga om att det är elever i behov av stöd som står i fokus och att deras främsta uppgift är att stötta dessa elevers lärande. Sofia uttrycker sig ” Jag skulle vilja säga att min uppgift är att jag ordnar för eleverna på skolan så att deras skolgång fungerar.”

I analysen framgår att specialpedagogens roll i skolan är att ses som en resurs. En resurs som, till viss del godtyckligt, kan användas till olika arbetsuppgifter beroende på organisationens behov. Det finns ingen påtaglig samstämmighet i specialpedagogernas berättelser om sina uppdrag och arbetsuppgifter. Arbetsuppgifter skiftar och både Maria

och Anna har frånsagt sig uppdrag då de ansett att andra uppdrag krävde deras tid mer. ”Jag har frånsagt mig uppdraget i likabehandlingsteamet då behovet av pedagogiska utredningar är så stort”, säger Maria. Anna säger angående sitt uppdrag i krisgruppen: ”Jag begärde mig ur både på grund av att jag kände att tiden inte räckte till och att vi har ett likabehandlingsteam vars arbete inriktas på den psykiska hälsan”.

Specialpedagogens medverkan i skolornas krisgrupper finns inte reglerat i styrdokumentet och berättelserna visar att det finns variationer i krisgruppernas sammansättningar. Sofia är den enda av de fyra specialpedagogerna som ingår i skolans krisgrupp. Sofia och Maria som båda arbetar på åk 7-9 berättar att de förutom elevhälsoteamet även ansvarar för ett resursteam samt ingår i skolans lokala utvecklingsgrupp.

Bladini (2004) framhåller att den professionella domänen för specialpedagoger är otydlig och att flera studier visar att den specialpedagogiska verksamheten saknar styrning från ledningshåll.

7.2 Specialpedagogens roll – i relation till elevhälsoteamet

I specialpedagogernas berättelser framgår att respektive skola har ett elevhälsoteam, vilket också är reglerat via centrala styrdokument. I specialpedagogens roll i skolan framstår uppgifterna från elevhälsoteamet som centrala. Det framgår olika tydligt i specialpedagogernas berättelser. Sofia och Maria, som båda arbetar för åk 7-9, uttrycker konkret att den huvudsakliga uppgiften är arbetet i elevhälsoteamet. ”Uppdragen från elevhälsoteamet tar den mesta tiden” enligt Maria. Även Greta och Anna menar att den mesta tiden går till kartläggningar och utredningar, vilket underförstått är uppgifter som kommer från elevhälsoteamet.

Jag tycker mig se en intressant olikhet när det gäller elevhälsoteamets arbete och dess förhållande till krisgrupp och krisarbete. Sofia, som ingår i sin skolas krisgrupp, känner sig fullt uppdaterad i de elevärenden som rör krisarbete. Elevhälsoteamet på Marias skola får information löpande och vid en kris informeras samtlig personal av krisgruppen. Bilden jag får av Greta och Anna är inte lika tydlig när det gäller krisgruppens information till elevhälsoteamet. Greta har väldigt liten insikt i krisgruppens arbete. Hon vet inte vad som händer på krisgruppens möten och får heller

ingen återkoppling från krisgruppen. Greta anser även att krisgruppen borde ha återkoppling i elevhälsoteamet.

7.3 Specialpedagogens roll – i relation till elever i kris

Specialpedagogerna uttryckte en risk i att glömma bort de elever som upplever kriser och mår dåligt men som är tysta. Sofia menar att i de fall där krisgruppen inte engageras skulle skolan kunna göra mer. En elev som upplever kris bör följas upp skolutvecklingsmässigt och tas om hand för att se till att inte skolresultaten påverkas negativt (Sofia). Anna har erfarenhet av elever som upplevt kris där det tydligt påverkat skolresultatet. ”Det får mig att tänka på de elever som hamnar i personliga kriser, kan vara skilsmässor, flytt till annan ort eller liknande. Vårt uppdrag är ju att hitta dessa elever som oavsett anledning har svårigheter. Jag kan tänka mig att det finns elever som vi inte fångar upp, de som är tysta och lugna till exempel”. Även Greta påpekar att hon som specialpedagog skulle kunna bidra mer: ”Det har aldrig hänt att jag blivit inkopplad på dessa elever eller ens att vi diskuterat liknande situationer och det är ju jätteviktigt. Det är viktigt att vi har en plan för hur vi arbetar pedagogiskt när krissituationer uppkommer och uppföljningen är också viktig. Dessutom kan det vara klasslärare och annan personal som mår dåligt. Det kan vara så att specialpedagogen behöver vara delaktig i den skolmässiga planeringen.”

Ahlefeld Nisser (2009) menar att det är viktigt att specialpedagogen finns med när det förs viktiga samtal på olika nivåer. I en krissituation kan det handla om samtal med elev, förälder och pedagog.

Greta, Maria och Anna uttrycker att de lägger ansvaret för elevers lärande i samband med kris på klasslärare/mentor. Greta säger: ”Det viktiga i ett krisarbete är att klassläraren är insatt i krissituationen. Klassläraren kan då även informera de andra eleverna i klassen. Jag tror att man som klasslärare kan göra så mycket. Man har ju den dagliga kontakten och känner sina elever så mycket kan göras i klassen. Det vanliga är väldigt läkande och man bör sträva efter att få en så normal vardag som möjligt.” Maria menar att ofta har mentorerna den mest aktuella informationen och det är de som har bäst kontakt med elever och föräldrar. Mentorerna på Marias skola jobbar två och två och har gemensamt ansvar för sin mentorsklass. Ingen av dem har behövt specialpedagogisk handledning i samband med krisarbete. Även Anna påpekar

klasslärares ansvar. Hon menar att i en klasslärares uppdrag ingår att informera om en elev riskerar att inte nå målet, oavsett orsak. En personlig kris kan ligga till grund för inlärningssvårigheterna men det ska klasslärare uppmärksamma. Det kan leda till kuratorsamtal och även specialpedagogiska insatser.

De tre specialpedagogerna menar att klasslärare och mentorer är de som är viktigast för elever i kris. Malmgren Hansen (2002) konstaterar i sin studie att den specialpedagogiska verksamheten i skolan styrs av lärarna. Genom lärarna ges specialpedagogerna tillgång att komma in i skolan och det är lärarna som har den informella makten när det gäller barn i behov av särskilt stöd.

8. Diskussion

Resultaten av denna studie visar att specialpedagogens roll i skolan i allmänhet, och skolans krisarbete i synnerhet, framstår som otydlig. I detta kapitel diskuteras vad otydligheten kan betyda i relation till elever i kris och deras lärande. Dessutom diskuteras metodval och framtida forskning.

8.1 Specialpedagogen har ett otydligt uppdrag – på gott eller ont?

Bladini (2004) menar att den professionella domänen för specialpedagoger fortfarande är otydlig. Detta understryks av min studie där specialpedagogerna berättar om de olika arbetsgrupper som en specialpedagog kan ingå i, elevhälsoteam, krisgrupp, likabehandlingsteam, resursteam och lokala skolutvecklingsgrupper. Arbetet i elevhälsoteamet utgör det enda gemensamma uppdrag där studiens samtliga specialpedagoger ingår. Det är också det enda uppdrag som benämns i styrdokumentet, om än otydligt (se kap. 8.2).

Specialpedagogernas berättelser visar att rollen som specialpedagog har en hög arbetsbelastning och att det tillsammans med skolans övriga resurser till viss del styr specialpedagogens uppdrag och uppgifter i skolan. Även rektors syn på den specialpedagogiska rollen har betydelse. Enligt Lindqvist (2011) har rektor ett särskilt ansvar i det specialpedagogiska utvecklingsarbetet och har dessutom en avgörande betydelse för hur det specialpedagogiska arbetet utformas. Detta blir speciellt tydligt i studien där Maria berättar att hennes rektor beslutat att hon inte skulle ingå i krisgruppen utan bara inrikta sig på specialpedagogiska arbetsuppgifter. Här skulle det vara intressant att få höra rektors syn på skolans krisarbete. Antingen anser inte rektor att det via krisgruppen framkommer specialpedagogiska arbetsuppgifter eller så finns det en tilltro till att organisationen är utformad så att det specialpedagogiska behovet hittar fram till specialpedagogen ändå.

Finns det en orsak till varför specialpedagogens roll i skolan är otydlig? Bladini (2004) menar att specialpedagog yrket befinner sig i en professionaliseringsprocess och att behovet av forskning och teoretisk kunskapsbas är stort. Även Groth (2007) visar på en väldigt komplex bild av den specialpedagogiska verksamheten. Han menar att det inte

finns en lösning på hur man arbetar med elever i behov av särskilt stöd utan man måste hitta lösningar utan låsta positioner utifrån elevens hela situation. Jag anser att forskning om specialpedagogyrket behövs för att kunna fastställa riktlinjer för uppdragen. Studien visar att det som finns nedskrivet följs och det kan vara ett sätt att säkerställa en god lärmiljö för alla elever.

Trots att ett antal år passerat sedan Ström (1999) menade att riktlinjer och direktiv kan utgöra hinder för att utveckla den specialpedagogiska verksamheten så anser jag att denna studie visar på att detta utvecklingsarbete fortgår och kanske är det så här som det specialpedagogiska yrket ska se ut. Specialpedagogen har ett mångfacetterat uppdrag och ”otydligheten” gör att verksamheten kan anpassas till vilka behov som finns. Om specialpedagogens uppdrag ska klargöras på ett tydligare sätt anser jag likt Bladini att det först och främst behövs mer forskning. I den forskningen är specialpedagogens roll i skolans krisarbete en viktig del, vilket denna studie visar.

En annan anledning till det otydliga uppdraget kan vara att specialpedagogen alltid har en annan utbildning i botten och det kan vara så att det öppnar en möjlighet att kunna användas exempelvis i undervisande arbetsuppgifter. Specialpedagogerna i denna studie har alla arbetat som klasslärare vilket gör att de kan relatera till klasslärarens arbetssituation. Med insikt i klasslärarens arbetsbelastning kan det vara lätt att som specialpedagog belasta sig själv med flera arbetsuppgifter. Utan riktlinjer från styrdokument blir uppdraget godtyckligt och specialpedagogen finns på skolan som en resurs, fri att använda till olika uppgifter. Detta är något som även Hylander (2011) påpekar. Hon menar att specialpedagogen har förväntningar på sig från flera håll. Lärare förväntar sig att specialpedagogen arbetar mer med enskilda elever. Rektor förväntar sig att specialpedagogen arbetar mer med pedagogernas förhållningssätt. Dessutom finns specialpedagogens egna förväntningar på var rollen innebär. Dessa tillsammans gör att det finns stora skillnader i förväntningarna på vad som ska ingå i den specialpedagogiska rollen. Finns det möjlighet i skolans nuvarande organisation för specialpedagogen att arbeta med att förebyggande åtgärder för elever som upplever krissituationer?

8.2 Specialpedagogen - en del av elevhälsan

Skollagen (2010:800) säger att ”elevhälsan ska ha tillgång till personal med sådan kompetens att behovet av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses (Skollagen 2010:800, 2 kap, 25 §).” Detta uttryck innebär, enligt min mening, att själva grundpelaren för specialpedagogens roll i elevhälsan är otydlig. Finns det någon anledning till varför specialpedagogen som professionell utövare inte ska ingå? Jag anser att denna formulering är en bidragande orsak till att specialpedagogen har en svag yrkesstatus, något som både Bladini (2004) och Malmgren Hansen (2002) framhåller.

Det är rimligt att anta att i de fall skolan har en specialpedagog anställd så är det också den som svarar för de specialpedagogiska insatserna. Skolorna i min studie hade gjort den tolkningen och arbetet i elevhälsoteamet är central för specialpedagogerna, något som framgår olika tydligt i deras berättelser. De två pedagogerna på åk 7-9 nämner uttryckligen att deras huvudsakliga arbetsuppgifter kommer via elevhälsoteamet. De två pedagogerna på åk F-6 uttrycker att pedagogiska kartläggningar och utredningar tillhör de huvudsakliga arbetsuppgifterna. Med min förförståelse vet jag att dessa uppgifter får de via respektive elevhälsoteam. Mönstret är att beroende på hur organisationen ser ut har man som specialpedagog olika tydlig bild av sitt uppdrag och sina arbetsuppgifter.

Liknande mönster återfinns också när specialpedagogerna berättar om krisgruppens samarbete med elevhälsoteamet. Greta och Anna nämner att det på elevhälsoteamets möten inte sker någon återkommande återkoppling från krisgruppen. Maria uttrycker att de tar upp dessa frågor löpande på elevhälsomöten och Sofia känner sig trygg i att krisarbetet fungerar bra. Är det här skillnader mellan olika stadier vi kan skönja? Att arbetssätten är olika eller är det så att åk 7-9's struktur med mentorer istället för klasslärare på åk F-6 kräver en helt annan tydlighet? Åk F-6 har en klasslärare som oftast har överblick över elevens hela skolsituation medan mentor på åk 7-9 träffar eleven vid ett par tillfällen per vecka. Jag vill inte påstå att krisarbetet varken fungerar bättre eller sämre på åk F-6 än åk 7-9. Min uppfattning är att specialpedagogerna på åk 7-9 ser sina uppdrag och arbetsuppgifter från lite olika infallsvinklar och med olika tydlighet.

8.3 Specialpedagogen i relation till elever i kris

Dyregrov (2012) menar att ett barn som upplever kris får sämre inlärningsmöjligheter. I analysen av intervjuerna framgår att det inte finns något förebyggande arbete då det gäller elever som upplever krissituationer. Man lägger sin tillit till elevhälsoteamet och att klasslärare/mentorerna ska vara lyhörda på sina elevers mående och inläring. Ett sådant förhållningssätt anser inte jag vara förebyggande utan det handlar mer om att släcka bränder. Dessutom blir det avgörande hur klasslärare/mentor handskas med de behov som elever uppvisar. Jag kan utläsa att det finns förväntningar på klasslärare/mentor att de ska kunna hantera elever som upplever krissituationer. Här anser jag att man bör ta hänsyn till det faktum att specialpedagogerna själva varit klasslärare eller mentorerna innan de fick uppdraget som specialpedagoger. Något som gäller för det stora flertalet specialpedagoger. Finns det en risk i att relatera till sin egen roll som klasslärare/mentor? Jag tänker mig att en klasslärare/mentor som senare utbildar sig till specialpedagog inte utgör genomsnittet av klasslärare/mentor när det gäller hantering av elever i krissituationer. Min personliga åsikt är att hos blivande specialpedagoger finns ett grundläggande intresse för elever i behov av särskilt stöd, där man redan som klasslärare/mentor tänker extra på de eleverna. Böge & Dige (2005) menar att det finns lärare som inte kan hantera krissituationer och då riskerar eleven att lämnas ensam med sina tankar. Samtidigt förväntas specialpedagogen ”vara garant för de elever som av olika skäl riskerar att få eller har svårigheter (SOU 1999:63, s. 194)”. Här kan handledning av pedagoger vara en viktig ingrediens i skolans krisarbete.

Specialpedagogernas berättelser vittnar om att krisarbete inte är något fokusområde för dem som specialpedagoger och att de skulle kunna bidra mer. Min personliga reflektion angående detta konstaterande är att de styrande dokumenten har andra uppgifter i fokus. Lyckligtvis var det längesedan som en större kris, exempelvis diskoteksbranden i Göteborg där över 60 skolungdomar omkom, inträffade i Sverige. Jag kan tänka mig att det skulle aktualisera frågor om krisers påverkan på elevers inlärningsförmåga och hur skolan ska arbeta med dessa elever, både förebyggande och i stunden.

Jag anser att specialpedagogen bör ingå i krisgruppen eller att man via organisationen förtydligar samarbetet mellan krisgrupp och elevhälsoteam. Dyregrov & Raundalen (1995) menar att elever i kris per automatik är i behov av särskilt stöd och för att kunna arbeta förebyggande med dessa elever bör man säkerställa att specialpedagogen får

denna information. En kris där krisgruppen kallas in påverkar förmodligen hela skolan på alla nivåer, individ- grupp- och organisationsnivå. Detta faktum pekar på att specialpedagogen ska vara med.

8.4 Metoddiskussion

Syftet med min undersökning var att undersöka specialpedagogens roll i skolan, med specifikt fokus på krisarbete och elevers lärande. Jag valde att inför intervjutillfällena endast informera intervjupersonerna om mitt arbete i stora drag. Detta gjorde jag på grund av att jag ville ha en nulägesbild av hur de ser sin specialpedagogiska roll. Förhoppningen var att de inte skulle förbereda sig alls inför intervjun. Min tanke var att om specialpedagogerna fick frågeställningarna innan så skulle svaren vara en blandning av hur verkligheten ser ut och intervjupersonernas önskemål. Det finns också en risk i att svaren då förskönas en del. Jag anser att detta val fick önskad effekt. Intervjupersonerna ställdes till viss del inför en ny insikt när de skulle berätta om specialpedagogens roll i skolans krisarbete.

I min studie valde jag att intervjua fyra specialpedagoger som alla hade lång erfarenhet och arbetade på olika skolor. Två specialpedagoger arbetade på åk F-6 skolor och två på åk 7-9 skolor. Jag anser att antalet intervjupersoner var rätt med tanke på arbetets storlek. Jag kände innan intervjuerna att fyra är ett litet antal men efter att ha transkriberat och analyserat inser jag att man inte hinner med flera med den tidsram som vi har. Urvalet känns också relevant då jag får möjlighet att se om det finns skillnader mellan olika skolor och även mellan olika stadier.

Jag arbetade länge utifrån att det var den kvalitativa forskningsintervjun som skulle vara min metod och det var under den tiden jag gjorde intervjuerna. I ett senare skede, i samband med att jag bearbetade materialet kom jag att se möjligheten att lyfta fram personerna genom att skriva deras berättelser. Utifrån berättelserna ville jag ändå kunna säga något om de mönster som framträdde. Det var så jag utvecklade min narrativt inspirerade analysmetod.

8.5 Förslag till framtida forskning

Denna studie har inriktats på specialpedagogens syn på specialpedagogens roll, med specifikt fokus på skolans krisarbete. Enligt Lindqvist (2011) har rektor en viktig roll

och en intressant fortsättning av studien vore att ställa den i relation till vad respektive rektor har för förväntningar och krav på specialpedagogens roll.

Dessutom vore det intressant att fördjupa kunskaperna om elever som upplevt krissituationer och hur de uppfattat den pedagogiska delen av skolans krisarbete.

8.6 Avslutande kommentarer

En av orsakerna till att jag valde att göra detta arbete var att undersöka specialpedagogens vara eller inte vara i skolans krisgrupp. Min bild av skolans krisarbete var att krisgruppen hade en central roll och att man tog hänsyn till elevens totala skolsituation. Dessutom visste jag att vissa specialpedagoger ingick i krisgruppen och andra inte. Efter att ha gjort min studie inser jag att specialpedagogens roll i krisgruppen inte har den inriktning som jag trodde. Det framgår i berättelserna och även i forskningen att krisgruppen inte har något pedagogiskt arbete. Jag anser däremot att man som specialpedagog bör vara med i krisgruppen då en kris enligt forskningen påverkar elevers inlärningsmöjligheter.

Det är intressant att kunna konstatera att trots att det finns en otydlighet i specialpedagogernas uppdrag så har de en liknande bild av sitt uppdrag. Otydligheten i detta sammanhang behöver inte ses som något negativt utan kan även innebära att specialpedagogerna har ett mångfacetterat uppdrag med frirum att agera i och att kunna välja sin profilering i yrket. De ser sig själva som en resurs vars främsta uppgift är att hjälpa eleverna.

Det har varit mycket intressant att ta del av fyra erfarna specialpedagogers erfarenheter och den bild som ges av specialpedagogens roll i skolan i allmänhet och i skolans krisarbete i synnerhet. Bilden är att rollen är otydlig och både specialpedagoger och forskare visar att det finns ett antal faktorer som påverkar de faktiska arbetsuppgifterna. Slutsatsen efter denna studie är att det behövs mer forskning där specialpedagogens roll diskuteras. Kriser påverkar elevers lärande och specialpedagogiska insatser kan behövas.

Referenser

- Ahlefeld Nisser, Désirée, von (2009). *Vad kommunikation vill säga: En iscensättande studie om specialpedagogers yrkesroll och kunskapande samtal*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet. Specialpedagogiska institutionen
- Backlund, Åsa. (2007). *Elevvård i grundskolan: Resurser, organisation och praktik*. Doktorsavhandling. Stockholm: Stockholms universitet. Institutionen för socialt arbete. Rapport i socialt arbete nr 121.
- Bladini, Kerstin (2004). *Handledning som verktyg och rum för reflektion. En studie av specialpedagogers handledningssamtal*. Doktorsavhandling. Karlstad: Karlstads Universitet. Institutionen för utbildningsvetenskap.
- Böge, Per & Dige, Jes (2005) *Möta barn i sorg*. Danmark. Kräftens Bekämpelse
- Dyregrov, Atle (2012). *Barn och trauma*. Lund: Studentlitteratur
- Dyregrov, Atle & Raundalen, Magne (1995). *Sorg och omsorg*. Lund: Studentlitteratur
- Elevens Kommun (2012): *Barn- och elevhälsoplan för förskola och grundskola*.
- Groth, Dennis. (2007). *Uppfattningar om specialpedagogiska insatser – aspekter ur elevers och speciallärares perspektiv*. Doktorsavhandling. Luleå: Luleås Tekniska Universitet, Institutionen för Utbildningsvetenskap.
- Gustafsson, H. Lars (2009). *Elevhälsa börjar i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur
- Hjörne, Eva & Säljö, Roger (2008/2013): *Att platsa i en skola för alla*. Lund: Studentlitteratur.
- Hylander, Ingrid (2011). *Elevhälsans professioner egna och andras föreställningar*. <http://www.ibl.liu.se/fog/fog-rapporter/1.262726/fograpp70.pdf> (hämtad 2014-04-20)
- Johansson, Anna (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund. Studentlitteratur
- Lawhon, Tommie. (2004). *Teachers and schools can aid grieving students*. University of North Texas. Denton, Texas

Liljegren, Britta. (2009). *Skolan och familjen – en modell för salutogent samspel*. I E. Schad (Red.) *Psykolog i skolan*. Lund: Studentlitteratur

Lindqvist, Gunilla (2011). *Olika yrkesgruppers syn på arbetet kring barn i behov av särskilt stöd inom förskola och skola*. Kapitel i bok, del av antologi. Ingår i Praktiknära utbildningsforskning vid Högskolan Dalarna. Falun: Högskolan Dalarna
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:521180/FULLTEXT01.pdf>
(hämtad 2014-05-09)

Nilzon, R. Kjell (2004). *Krishantering*. Falköping: Kommunikationslitteratur AB.

Olsson, Henny & Sörensen, Stefan. (2011). *Forskningsprocessen. Kvalitativa och kvantitativa perspektiv*. Liber: Stockholm.

Repstad, Pål (2007). *Närhet och distans. Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur

Silverman, David (2010). *En mycket kortfattad, ganska intressant och någorlunda billig bok om kvalitativ forskning*. Lund: Studentlitteratur

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/ (hämtad 140315)

Skolverket (2000). *Beredd på det ofattbara*. Stockholm: Liber Distribution.
http://www.skolverket.se/om-skolverket/publikation/visa-enskild-publikation?_xurl_=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolbok%2Fwpubext%2Ftrycksak%2FBlob%2Fpdf718.pdf%3Fk%3D718
(hämtad 2014-04-21)

Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011(Lgr 11)*. Stockholm: Skolverket.

SOU 1999:63, *Att leda och att lära – en lärarutbildning för samverkan och utveckling*. Stockholm.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/46/76/01ff9c9c.pdf> Del A (hämtad 140417)

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/46/76/708c019a.pdf> Del B (hämtad 140417)

Ström, Kristina. (1999). *Specialpedagogik i högstadiet. Ett specialläroarsperspektiv på verksamhet, verksamhetsförutsättningar och utvecklingsmöjligheter*. Åbo: Åbo Akademis förlag.

Stukát, Staffan (2011). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Vetenskapsrådet (2011). *God forskningsed*.

<http://www.vr.se/download/18.3a36c20d133af0c12958000491/God+forsknings+sed+2011.1.pdf> (hämtad 2014-05-09)

Bilaga: 1

Intervjuguide

Etisk genomgång

Inledande frågor – vardagliga sammanhang

Vad har du för grundutbildning?

Var läste du till specialpedagog?

Hur länge har du arbetat i den rollen?

Kan du berätta om ditt uppdrag som specialpedagog?

Vilken är din huvudsakliga uppgift?

Upplever du att rollen förändrats under tiden? Bytt arbetsplats, osv...

Beskriv D-uppsatsens inriktning – bidra med kunskap om SPP roll i krisarbete

Frågor kopplade till krisarbetet

Har skolan en fastställd krisplan?

Hur ser sammansättningen ut i skolans kristeam?

Ja, specialpedagogen ingår

Varför är du med i krisgruppen?

Om du ingår i skolans kristeam, vilken är din huvudsakliga uppgift?

Hur beskrivs de olika professionernas ansvar i krisarbetet?

Hur utvärderas kristeamets arbete?

Nej, specialpedagogen ingår inte

Varför är du inte med i krisgruppen?

Vilken insikt har du i kristeamets arbete

Gemensamma frågor

Har elevhälsan en stående punkt som berör krisarbete och elever som befinner sig i kris?

Vilka generella behov eller brister ser du i din skolas krisarbete?

Vilka erfarenheter har du av krisarbete?

Hur bidrar du till skolans krisarbete?

Anser du att din resurs används fullt ut?